

Çocuk Haklarına Yönelik Tutumun Belirlenmesi: Nicel Bir Araştırma

Feyzullah EZER¹

Ülkü ULUKAYA ÖTELEŞ²

¹Dr.Öğr.Üyesi, Fırat Üniversitesi, fezer@firat.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, u.ulukaya@alparslan.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 11.01.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 22.05.2020

e-Yayın/e-Printed: 19.06.2020

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2020.139>

ÖZ

21. yüzyıl ülkemizde ve dünyada hak ihlallerinin ilk sıralarında çocukların yer aldığı bir yüzyıldır. Fizyolojik ve psikolojik olarak, yetişkinlere kıyasla dezavantaja sahip olan çocukların, kendilerini koruyabilmesinde, sahip olduğu hakları bilmesi önemli görülmektedir. Çocukların hakları konusunda farkındalıklarının artırılması eğitim süreciyle mümkün olabilir. Çocuk haklarına yer veren öğretim programları ve çocuk hakları konusunda donanımlı, olumlu tutuma sahip öğretmenlerin bu bağlamda önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma çocuk haklarına yönelik içeriğin yer aldığı sosyal bilgiler öğretim programında öğrenim gören öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İç Anadolu Bölgesinde yer alan bir devlet üniversitesinin sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü 1. ve 4. sınıflarında öğrenim gören 88 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma verileri Kepenekçi'nin (2006) "Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği" aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının büyük oranda olumlu olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bir diğer bulgusu kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına kıyasla çocuk haklarına yönelik tutum düzeylerinin daha olumlu olduğu yönündedir. Fakat öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri, anne-baba eğitim durumları ve yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ile çocuk haklarına yönelik tutum düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, sosyal bilgiler, öğretmen adayı, tutum ölçeği

Determining The Attitude Towards Children's Rights: A Quantitative Research

ABSTRACT

21. the century is a century in which children are among the first to be subjected to rights violations in our country and in the world. It is important that children who are physiologically and psychologically at a disadvantage compared to adults know their rights to protect themselves. Raising awareness of children's rights may be possible through the educational process. In this context, teachers who have a positive attitude and who are equipped with teaching programs that include children's rights and children's rights are considered to be important.

The aim of this study is to examine the attitudes towards children's rights of prospective teachers in the social studies curriculum, which includes Child Rights content, in the context of various variables. A general screening model was used in the study. Department of social studies teaching at a State University in Central Anatolia 1. and 4. there are 88 candidates of teachers who study in their classrooms. The research data was collected through Kepenekci's (2006) "attitudes towards children's rights scale". The findings from the research show that social studies teacher candidates' attitudes towards children's rights are largely positive. Another finding of the study was that the attitudes of female teacher candidates towards children's rights were more positive compared to male teacher candidates. However, there was no significant correlation between the classroom levels of the prospective teachers, their parents' educational status, and the placement where they spent the majority of their lives and their attitudes towards children's rights.

Keywords: Children's rights, social studies, candidate teacher, attitude scale

1. GİRİŞ

Bebeklik ve ergenlik çağı arasındaki bireyler için “Çocuk kavramı” kullanılmaktadır (Oğuzkan, 1974). İnsan hakları sözleşmesinde ise “Vaktinde önce reşit olma durumu dışında, on sekiz yaşını doldurmamış her birey çocuk” olarak tanımlanmaktadır (Karakaş & Çelik, 2016). Dünyada ve ülkemizde çocuk olarak kabul edilen bireylerin korunması amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Çocuk haklarına ilişkin yapılan ilk çalışma 15. yüzyılda İspanya’da “Çocuk ilkeleri” başlığı altında yapılmıştır. Fakat çocukların yaşadığı problemler ve sahip olduğu haklar 18. yüzyılda İsviçreli bilim insanı Pestalozzi tarafından kaleme alınmıştır (Akyüz, 2000). Bununla birlikte çocuk haklarının korunması için uluslararası bir kuruluşa olan ihtiyaç J. Vune tarafından savunulmuştur (Kop & Tuncel, 2010). Çocuk haklarına yönelik ilk sistemli çalışma ise Milletler Cemiyeti tarafından yapılmıştır. Cemiyet 1924 yılında “Cenevre Çocuk Hakları Bildirisini” kabul etmiştir. Bu bildiride çocuk kavramı, çocukların sahip olduğu haklar ve çocuk haklarının yasal güvence altına alınması konularına değinilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşmeyle ırk, dil, din ve cinsiyet fark etmeksizin dünyadaki tüm çocukların aynı haklara sahip olduğu sözleşmeyi imzalayan tüm devletler tarafından kabul edilmiştir (Akyüz 2013). İlgili sözleşmeyi Türkiye 1990 yılında kabul etmiş, sözleşmenin yürürlüğe girmesi ise 1995 yılında olmuştur (Aras, Birinci & Uluç, 2001). Aynı zamanda bu sözleşme, Birleşmiş Milletlerin en fazla katılımlı anlaşması özelliğine sahiptir. Çocuk haklarının korunması maksadıyla evrensel nitelikli standartları belirleyen bu sözleşme, çocuk haklarının korunmasını gaye edinen programlara da yasal dayanak oluşturmuştur (Merey, 2012). Çocuk haklarının uygulanmasına önemli katkıları olan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) da çocukların sahip olduğu hakları; din ve ırk ayrımına karşı korunma, sağlık hakkı, eğitim hakkı, tatil hakkı, oyun hakkı, isim hakkı, doğal afette yardım alma hakkı, anne ve babaya sahip olma ve yuvaya sahip olma hakkı olarak belirlemiştir. Aynı zamanda çocukların haklarını öğrenmesi maksadıyla hazırladığı web sayfasında çocuk haklarıyla ilgili animasyonlara ve online çizimlere yer vermiştir. Animasyonların ve çizimlerin çocuk hakları sözleşmesinde hangi maddeyi kapsadığı ve yapılan çizimlerin online bağlantıları da web sitesinde yer almıştır (Ünal & Gözütok, 2010).

Çocuk haklarına yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapılmasına rağmen çocuk haklarının ihlallerinin giderek arttığı tespit edilmektedir. Günümüzde yapılan küresel boyuttaki araştırmalar çocukların evde, okulda ve çeşitli çevrelerde hak ihlallerine uğradığını göstermektedir. Yaşanan şiddet fiziksel, cinsel ve duygusal boyutta olabilmektedir. Çocukların küçük yaşlarda tanıştığı şiddet ve hak ihlalleri çocuğun beyin gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve uzun vadede kalıcı sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bununla birlikte şiddetin türü ve sıklığı, çocukların kendini ifade etmesi, akademik gelişimleri, sosyalleşmeleri ve öz saygıları üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Hak ihlallerine ve şiddete maruz kalan çocukların ilerleyen yaşlarda uyuşturucu madde kullanma, saldırgan davranışlar sergileme, depresyona girme ve erken/riskli cinsel ilişki deneyimleri yaşama ihtimalleri de artmaktadır (Çakmak, Çapar, Konca & Korku, 2017). Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) yaptığı çalışma çocuğa yönelik istismarın büyük oranda aile bireyleri, yakın akrabalar ve çocukla iletişim halinde bulunan (öğretmen, güvenlik güçleri, işverenler ve akranları) bireyler tarafından yapıldığını göstermektedir (Özcebe & Biçer, 2013). Bu bağlamda çocuk haklarının dünyada yasal zeminlere dayandırılarak güvence altına alınması kadar çocukların sahip oldukları haklara yönelik bilgi sahibi olmaları da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çocuk hakları eğitimi önem taşımaktadır. Çocuk hakları hususundaki eğitim, çocuğun sahip olduğu hakkı bilmesi ve bu haklara uygun eylemlerin bütünü olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte çocuk hakları eğitimi;

- ✓ Çocuk haklarına yönelik sözleşme hakkında bilgi sahibi olduğu,
- ✓ Çocuk haklarının hayata geçirilmesine olanak tanıyacak bilgi, beceri ve tutumlara sahip olduğu,

- ✓ Çocukların sahip olduğu hakları kullanabildiği, kendini tüm yönlerden güvende hissettiğini ifade etmektedir (Ünal & Gözütok, 2010).

Çocukların, sahip oldukları hakları bilmesi hem kendileri hem de ülkeleri için faydalı olacaktır. Bugün tüm dünya ülkeleri haklarını bilen, sorumluluklarına sahip çıkan yurttaşlar yetiştirmenin önemini kabul etmektedir. Bu süreçte ise eğitim kurumları önemli görevler üstlenmektedir. Bloom çocukların 18 yaşına kadar gösterdiği başarının %67'sinin ilkököl ve ortaokulda aldıkları eğitimle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Uçuş & Şahin, 2012). Bu doğrultuda çocuklara sahip olduğu hakların öğretiminde ilkököl ve ortaokul yıllarının önemli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ilk ve ortaokullarda verilen eğitimde, çocuk haklarına ilişkin içeriğin yer aldığı öğretim programları önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı çocuk haklarına yönelik içeriğin verileceği öğretim programları arasında yer almaktadır. Bu öğretim programı demokratik değerleri benimseyen, insan haklarına saygılı, bilgiye deneyimleriyle ulaşan, ulaştığı bilgiyi aktif olarak kullanabilen, eleştirel, yaratıcı düşünebilen hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, etkin vatandaşlarının yetiştirilmesi amacını taşımaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programının öngördüğü bireylerin yetiştirilmesi için, programda çocuk haklarına yönelik içeriğe yer verilmesi önemli görülmektedir. Nitekim 2017 yılında revize edilen sosyal bilgiler öğretim programında etkin vatandaşlık adlı yeni bir öğrenme alanına yer verilmiştir. Bu öğrenme alanının içeriği; *sahip olduğu hakları bilen, toplumsal sorumluluklarını yerine getiren, sosyal yapıyı etkileyen grup, kurum ve sosyal örgütlerin oluşumu, gelişimi ve etkisini tabii edebilen aktif bireylerin yetiştirilmesi* olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte amaç, kazanım, değer ve beceri boyutları incelendiğinde de çocuk haklarının etkisi açıkça görülebilmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programında çocuk haklarına yönelik içeriğin yer alması kadar, içeriğin aktarıcısı sosyal bilgiler öğretmenlerinin de çocuk haklarına yönelik görüş ve tutumu önem taşımaktadır. Çocuk haklarının okullarda uygulanmasını sağlayacak, çocuklara bu konuda iyi birer rol model olacak kişiler okul yöneticileri ve öğretmenlerdir. Öğretmenlerin, yöneticilerin düşüncelerinin ve eylemlerinin çocukların tutum ve davranışlarını etkilediği çeşitli çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır (Gözütok, 2007). Çocuklar sahip olduğu hakları öğretilmelerinden öğrenebilir. Öğretilmelerin çocuk haklarına yönelik tutumu ve sahip olduğu bilgi bu doğrultuda önem taşımaktadır. Mevcut çalışmayla geleceğin sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarına yönelik tutumu farklı değişken açısından incelenmiştir.

Yapılan literatür taraması hem ülkemizde hem de çeşitli ülkelerde çocuk haklarına yönelik çalışmalar yapıldığını göstermektedir. (Bruyere 2010 ; Davis, & Schwartz, 1987; Turupcu, & Gültekin 2015; G. (2015) Akyüz, 2000; Merey & Parpucu, 2012; Karaman - Kepenekçi, 2006; Franklin, 2001; Hammarberg, 1997; Uçuş, 2009; Littlechild, 2000; Ünal & Gözütok, 2010; Shumba, A. 2003; Svevo-Cianci, & Velazquez, 2010; Seyhan & Cansever, 2017; Akıllıoğlu, 1995, Merey, 2012). Fakat ülkemizde ve dünyada sosyal bilgiler eğitiminde çocuk hakları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının çocuk haklarına bakış açısına ilişkin yeterli sayıda çalışmaya rastlanmamıştır. İlgili çalışma bu alandaki eksikliğe giderilmesine katkı sağlayabilir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler 1. ve 4. sınıf öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının belirlenmesidir. Bu doğrultuda aşağıda yer alan şu sorulara cevap aranmıştır.

- Adayların çocuk haklarına ilişkin genel tutum düzeyi nasıldır?
- Adayların çocuk haklarına ilişkin tutumları ile cinsiyetleri arasındaki anlamlı ilişki var mıdır?
- Adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları ile anne eğitim durumu arasında anlamlı ilişki var mıdır?

- Adayların çocuk haklarına ilişkin tutumları ile baba eğitim durumları arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Adayların çocuk haklarına ilişkin tutumları ile yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yer arasında anlamlı ilişki var mıdır?

2. YÖNTEM

Çalışmada tarama modelleri kapsamında yer alan genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel taramada, evrene yönelik en doğru ve en genel çıkarımın yapılabilmesi için evrenin tamamı ya da evren içerisinden alınan bir grup, örneklem üzerinde düzenleme yapılmaktadır (Karasar, 2008). Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları çeşitli değişkenler bağlamında incelenmiştir. Araştırma öğretmen adaylarının düşünlerinin saptanması yoluyla veri toplama esasına dayandığı için betimsel nitelikli bir araştırmadır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Çocuk hakları tutum ölçeği: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik görüşlerinin saptanmaya çalışıldığı araştırmada Kepenekçi'nin (2006) "Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin özellikleri incelendiğinde 5'li likert tipi bir ölçek olduğu görülmektedir. Ölçek dört boyuttan meydana gelmektedir. Bu boyutlar yaşamsal alana, gelişimsel alana, koruma alanına ve katılım alanına ilişkin haklardır. 21 maddeden oluşan ölçeğin 19 maddesi olumlu tutum ifadelerine sahipken 3 maddesi ise olumsuz tutum ifadesine sahiptir. Ölçek 22 ile 110 puan arasında değer almaktadır. Kepenekçi'nin (2006) yürüttüğü çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .85 yarı test güvenirlik katsayısı .77 olarak saptanmıştır. Yapılan çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .81 olarak tespit edilmiştir. Bu durum ölçek aracının güvenilir olarak kabul edilmesi için yeterli sayılabilir.

Kişisel Bilgi Formu: Öğretmen adaylarının cinsiyeti, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu ve yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yeri tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İç Anadolu Bölgesinde yer alan bir devlet üniversitesinin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü 1. ve 4. sınıflarında öğrenim gören 88 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, anne ve baba eğitim durumları ve yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerine ilişkin bilgiler tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo1. Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri

Cinsiyet	f	%
Kadın	40	45.4
Erkek	48	54.5
Sınıf Düzey		
1.Sınıf	51	57.9
4. Sınıf	37	42.0
Annenin Eğitim Durumu		
Okuma-Yazması Yok	22	25
İlkokul	35	39.7
Ortaokul	25	28.3
Lisans ve üstü	5	5.6
Babanın Eğitim Durumu		
Okuma-Yazması Yok	9	10.2
İlkokul	27	30.6
Ortaokul	38	43.1
Lisans ve üstü	14	15.0
Yaşamının Çoğunluğunu geçirdiği Yerleşim Yeri		
Köy	24	27.2
İlçe /Kasaba	18	20.4
Şehir	40	45.4
Büyükşehir	2	6.8

Öğretmen adaylarının demografik özelliklerine yönelik tablo incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan adayların çoğunluğunu (erkek % 55.4 kadın % 44.5) erkek öğretmen adaylarının oluşturduğu ve öğretmen adaylarının %57.9'nun sosyal bilgiler öğretmenliği 1. sınıf. % 42'sinin ise 4. sınıf olduğu görülmektedir. Adayların anne eğitim durumuna yönelik veriler incelendiğinde ise ilk ve ortaokul mezunu annelerin oranının % 62.4 okuma-yazma bilmeyen anne oranının %25, lisan ve üstü eğitim alan anne oranının ise %5.6 olduğu görülmektedir. Baba eğitim durumuna yönelik veriler incelendiğinde, babaların %73.7'sinin ilk ve ortaokul mezunu olduğu %15'nin lisans ve üstü eğitim aldığı ve %10.2'sinin okuma-yazma bilmediği saptanmıştır. Adayların yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerlerine yönelik veriler incelendiğinde %47.6'sının köy ve ilçede/kasaba, %52.2'sinin de şehir ve büyükşehirlerde yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Bulgular kısmında öğretme adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarını gösteren yüzde ve frekans değerlerine, cinsiyet ve sınıf değişkeni ile çocuk haklarına yönelik tutum arasındaki ilişkiyi gösteren t tablolarına yer verilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise anne- baba eğitim durumu ve yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ile çocuk haklarına yönelik tutum arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2. Çocuk Haklarına İlişkin öğretmen adaylarının tutum ifadelerinin frekans ve Yüzde Dağılımı

Madde No	Maddeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
		f- %	f- %	f- %	f- %	f- %
1	18 yaşın altındaki herkesin çocuk olmaktan kaynaklanan özel haklara sahip olduğuna inanıyorum.	42 47.7	40 45.4	3 3.4	3 3.4	-
2	Çocuk hakları konusunda özel bir uluslar arası sözleşme hazırlanmasına gerek yoktur.	3 3.4	5 5.6	2 2.2	48 54.5	30 34.0
3	Çocuk hakları devlet tarafından koruma altına alınmalıdır.	50 56.8	30 34.0	4 4.5	2 2.2	2 2.2
4	Devletler, çocuklarını daha iyi yetiştirmeleri için ailelere yardımcı olmalıdır.	41 46.5	35 39.7	3 3.4	4 4.5	5 5.6
5	Çocuğun en temel hakkının "yaşama hakkı" olduğuna inanıyorum.	71 80.6	13 14.7	2 2.2	2 2.2	-
6	Annesinden, babasından ya da her ikisinden de ayrı olan çocukların anne babasını görme hakkı vardır.	61 69.3	14 15.9	10 11.3	2 2.2	1 1.1
7	Devletler farklı ülkelerde yaşayan parçalanmış ailelere bir arada yaşamaları için gerekli yardımı sağlamalıdır.	57 64.7	23 26.1	3 3.4	3 3.4	2 2.2
8	Çocukların düşüncelerini yazarak ya da çizerek anlatma hakları olduğunu düşünüyorum.	55 62.5	27 30.6	3 3.4	2 2.2	1 1.1
9	Çocukların özel yaşamı vardır bu yüzden de özel yaşamlarının gizliliğine saygı gösterilmelidir.	42 47.7	31 35.2	13 14.7	2 2.2	-
10	Devlet çocuğu her türlü kötü muameleden korumalıdır.	71 80.6	13 14.7	2 2.2	1 1.1	1 1.1
11	Evsiz çocukların devlet tarafından korunması ve yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	68 77.2	13 14.7	5 5.6	2 2.2	-
12	Anne-babasıyla yaşama şansı olmayan çocukların, uygun ailelere evlatlık olarak verilme veya koruyucu aile yanına yerleştirilme hakkı vardır.	45 51.1	37 42.0	3 3.4	-	3.4
13	Devlet engelli çocukları korumak, eğitmek ve istihdam etmek için gerekli önlemleri almalıdır.	71 80.6	13 14.7	3 3.4	1 1.1	-
14	Çocukların sağlıkları ile ilgili sorumluluk	5	2	3	42	36

	sadece ailelerde olmalıdır; devletler çocukların sağlık sorunlarına karışmamalıdır.	5.6	2.2	3.4	47.7	40.9
15	Sadece yetişkinlerin sosyal güvenlik hakkı olmalıdır; çocuklara sosyal güvenlik hakkı tanımaya gerek yoktur.	3	2	3	40	40
		3.4	2.2	3.4	45.4	45.4
16	Devletlerin ailelere çocuklarına daha iyi yaşam standartları sağlamaları konusunda yardım etmeleri gerektiğine inanıyorum.	63	20	1	2	2
		71.15	22.7	1.1	2.2	2.2
17	Oyun oynamanın ve farklı etkinliklere katılmanın çocukların hakkı olduğunu düşünüyorum	73	13	1	-	1
		82.9	14.7	1.1	-	1.1
18	Çocukların madde kullanımına karşı korunmaları gerektiğine inanıyorum.	57	22	4	3	2
		64.7	25	4.5	3.4	2.2
19	Çocukların istismar ve ihmalin tüm türlerine karşı korunması gerekir.	65	10	7	3	3
		73.8	11.3	7.9	3.4	3.4
20	Çocukların savaştan korunmaları gerektiğine inanıyorum.	81	7	-	-	-
		92.0	7.0	-	-	-
21	Devletler istismara ve ihmale uğramış çocukların tedavi ve terapileri için her türlü önlemi almak zorundadır.	76	8	3	1	-
		86.3	9.0	3.4	1.1	-
22	Suç işlemiş çocuklara, sağlıklı ve sosyal yurttaşlar olabilmeleri için yardım edilmesi gerektiğine inanıyorum.	63	6	9	5	5
		71.5	6.8	10.2	5.6	5.6

Tablo 2’de yer alan bulgular sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının genel manada olumlu olduğunu göstermektedir. Adaylar 1.,3.,4., 5.,6.,7.,8.,9.,10.,11.,12.,13.,16.,17.,18.,19.,20., 21 ve 22. maddelere yönelik yanıtlarının tamamen katılıyorum ve katılıyorum ifadelerinde yoğunlaştığı ters maddeler olan 2., 14. ve 15. maddelere ise katılmıyorum ve tamamen katılmıyorum şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgu öğretmen adaylarının, öğrenim gördüğü programda verilen insan hakları ve demokrasi eğitimi dersinin etkisiyle açıklanabilir. İnsan hakları ve demokrasi eğitimi kişilerin sahip olduğu hakları öğrenmesi, kullanması, koruması, geliştirmesi ve aynı haklara başka bireylerinde sahip olduğunu bilerek, saygı duyması amacı ile verilen derstir (Karatekin, Merey, Sönmez & Kuş, 2012). Bu dersi alan öğretmen adaylarının toplumun birer ferdi olan çocukların çeşitli haklara sahip olduğunu kabul etmesi ve bu hakları benimsemesi olağandır.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları ile Cinsiyetleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren T-testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	t	p
Kadın	40	19.982	3.3591	.031	0.10
Erkek	48	14.453	5.1254		

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde cinsiyet değişkeniyle çocuk haklarına yönelik tutum arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($t=.031 < p < 0.05$). Analiz sonuçları kadın öğretmen adaylarının ($\bar{X}=19.982$) erkek öğretmen adaylarına ($\bar{X}=14.453$) göre çocuk haklarına ilişkin tutum düzeylerinin belirgin düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgu kadınların çocuklara yönelik merhameti, şevkati, koruma içgüdüleriyle açıklanabilir. Bunun yanı sıra kadınların erkeklere kıyasla eşitlik duygusunun yüksek olması ulaşılan bulgu üzerinde etkili olabilir. Kadınların eşitlik duygusunun daha güçlü olmasının sebebi ise ataerkil toplum yapısının bir parçası olan “toplumsal cinsiyet” kavramıyla açıklanabilir. Biyolojik yapıda görülen bir takım farklılıklar, bireylerin “kadın ve “erkek” olarak sınıflandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Biyolojik temelli bu sınıflandırmanın yanında toplumda da “kadınlık ve erkeklik” olarak nitelendirilen bir sınıflandırma söz konusudur. Bu sınıflandırma “Toplumsal cinsiyet kavramı” olarak ifade edilmektedir. Bu doğrultuda toplum kadın ve erkeğin toplumsal yaşamdaki rolleri ve statülerinin farklılık göstermesi gerektiğini savunmaktadır. Bu düşünce ise erkeğin güç sahibi, yönetici ve liderlik vasfına sahip olduğu kadının ise, naif ve korunması bir yapıya sahip olduğu anlayışına dayandırmaktadır. Böylesi bir durum erkeği kamusal alanın bir parçası kadını ise özel alanın yani evin bir parçası yapmaktadır. Bu doğrultuda kadından ev

işleri ve çocukların bakımıyla ilgilenmesi erkeğin ise erk ve lider olarak ailenin geçimini sağlaması beklenmektedir (Can, 2018). Bu durum kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamdaki hareket alanına önemli ölçüde bir kısıtlama getirirken erkeğe geniş bir hareket alanı sunar. Kadın maruz kaldığı bu eşitsizlik karşısında daha fazla eşitlikçi söylemler içerisine girmektedir. Kadın kendisi için istediği bu durumu haklarını korumaya muhtaç çocuklar içinde isteyebilir.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarını Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları ile Sınıf Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren T-testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	t	p
1.sınıf	51	31.138	6.0798	.719	.610
4.sınıf	37	31.206	5.8513		

Sınıf değişkeni ile çocuk haklarına yönelik tutum arasındaki ilişkiyi gösteren tablo 3'deki veriler sınıf düzeyi ile çocuk haklarına yönelik tutum arasında anlamlı farklılık olmadığını göstermektedir. ($t=.719$ $p>.05$). Elde edilen bulgu dijital araç ve gereçlerin, internetin ve medyanın gücüyle açıklanabilir. Günümüzde dijital araçlar, internet ve medya duygu, düşünce ve değerlerin kısa sürede çok sayı da kişiye ulaştırılmasında önemli bir güç haline gelmiştir. Bugün dünyanın herhangi bir ülkesinde meydana gelen bir olay, durum internet ve medya aracılığıyla kısa sürede yayılmakta, farklı ülkelerde yaşayan insanlar bu olayı değerlendirip, tartışabilmektedir. Çocuk haklarına, bu alanda yapılan yasal düzenlemeler ve ihlallere ilişkin pek çok bilgiye de insanlar bu araçlar yoluyla ulaşabilmektedir. Bu bağlamda 1. ve 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik içeriğe ulaşmada aynı imkânlarla sahip olması, çocuk haklarına yönelik tutumlarında farklılığa yol açmamış olabilir.

Tablo 5 Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları ile Annenin Eğitim Durumu Arasındaki İlişkinin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Grup arası	412.573	4	78.213	1.956	.802
Grup içi	8801.002	83	40.963		
Toplam	9213.575	87			

Anne eğitim durumu ile çocuk haklarına yönelik tutum arasındaki ilişkiye yönelik varyans analizi sonuçları incelendiğinde, anne eğitim durumuyla çocuk haklarına yönelik tutum arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir ($p:802 >.05$). Modern toplumla birlikte kadının kamusal alanda kendine yer edinmesi ve erkeklerle aynı statüye sahip olmasının temel şartı eğitim seviyesini yükseltmesidir. Eğitim seviyesi yükselen kadın iş yaşamında daha aktif rol oynamaya başlamakta ve toplumun kendine biçtiği özel alan olan ev'in dışına çıkmaktadır. Fakat kadının kamusal alanda yer edinme çalışmaları ve bu doğrultuda eğitim seviyesini yükseltmesi, kadına toplumun biçtiği birinci rol olan anneliğin yerini değiştirmemiştir. Kadın ise biyolojik eksen etrafında toplumun kendine biçtiği bu rolü edata bir gömlek gibi giymektedir. Bu bağlamda ilkökul mezunu bir anne ile üniversite mezunu bir annenin çocukların çeşitli haklara sahip olması ve bunların devlet tarafından güvence altına alınması yönünde fikirlerinin farklılık göstermemesi olağan kabul edilebilir.

Tablo 6 Öğretmen Adaylarını Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları ile Babanın Eğitim Durumu Arasındaki İlişkinin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Grup arası	332.013	5	68.243	1.846	.602
Grup içi	7801.000	82	38.101		
Toplam	8133.013	87			

Öğretmen adaylarının baba eğitim durumu ile çocuk haklarına yönelik tutum arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi bulguları, baba eğitim durumu ile çocuk haklarına ilişkin tutum arasında anlamlı farklılık olmadığını göstermektedir ($p:602 >.05$). Elde edilen bulguda erkeklerin toplumsal

yaşamdaki rolünün ve çocukla olan ilişkisinin anneye göre farklılaşması bağlamında değerlendirilebilir. Ataerkil toplum yapısının bir sonucu olarak baba kamusal alanının bir nesnesi anne ise özel alanın nesnesi olarak görülmekte, bu mekânsal ayrışma beraberinde görev ve sorumluluklarda farklılaşmayı da getirmektedir. Bu doğrultuda erkeklerin görev ve sorumluluğu ailenin ekonomik ihtiyaçların karşılanması, kadının görev ve sorumluluğu ise çocuklarının duygusal ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması olarak kabul edilmektedir. Kadınların doğum süreciyle birlikte çocukla olan yakın ilişkisi, çocuğa yönelik ilgisini ve şevkatini babaya göre artırabilmektedir.

Tablo 7 Öğretmen Adaylarının Yaşamlarının çoğunu geçirdiği yerleşim yeri ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Grup arası	512.223	4	67.233	1.000	.890
Grup içi	4451.023	245	49.123		
Toplam	4.963.246	249			

Son tablo olan adayların yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ile çocuk haklarına yönelik tutum arasındaki ilişkiye yönelik varyans analizi sonuçları yerleşim yeri ile çocuk haklarına ilişkin tutum arasında anlamlı farklılık olmadığını yönündedir ($p:890 >.05$). Mevcut bulgu kitle iletişim araçlarının tüm yerleşim yerlerinde aktif kullanılmasının çocuk haklarına yönelik farkındalığı artmasıyla açıklanabilir. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışı tüm dünyayı derinde etkileyen bir gelişmedir. Bugün radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel kitle iletişim araçlarıyla şehirler, ülkeler, bölgeler hatta kıtalar arası mesafeler ortadan kalkmıştır. Kitle iletişim araçları dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen olayı durumu geniş kitlelere ulaştırarak gündem oluşturabilmektedir (Kurdaş, 2014). Günümüzde köy, ilçe gibi küçük yerleşim yerleri bundan 50 yıl önceki durumlarıyla kıyaslamayacak oranda gelişme göstermiştir. Kitle iletişim araçları ilçelerin, köylerin geleneksel cemaat yapısını tamamen değiştirmiştir. Artık köyler, ilçeler ülkede ve dünyada meydana gelen olayları, büyük yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerle aynı anda öğrenebilmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Dünya ülkelerinde ve Türkiye’de çocuk haklarına yönelik ihlaller yapılmaktadır. Bu durum çocukların temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini göstermektedir. Nitekim 2017 UNICEF raporları, gelişmemiş dünya ülkelerinde anne yaş aralığının 15-19 arasında olduğunu, HIV ile enfekte olan çocuk sayısının 2.1 milyon olduğunu, 5 yaş altı milyonlarca çocuğun yetersiz beslenmeden dolayı hayatını kaybettiğini ve çocuk işçi sayısının her yıl arttığını göstermektedir. Mevcut veriler çocuk haklarına yönelik ihlal sayısı ve türünde artışlar olduğunu göstermektedir. Çocuklar hatta yetişkinler çocuk hakları konusunda bilinçlendirilerek bu sorun çözülebilir. Bu doğrultuda öğretim programlarında çocuk haklarına yönelik içeriğe yer verilebilir. Sosyal bilgiler öğretim programı da insan hakları ve vatandaşlık eğitimi bağlamında çocuk haklarına yönelik içeriğe yer veren öğretim programları arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programın uygulayıcısı öğretmenlerin çocuk haklarına yönelik bilgi düzeyi, tutumu ve fikirleri önem taşımaktadır.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları çeşitli değişkenler bağlamında incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğu yönündedir. Öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü programda çocuk haklarına yönelik içeriğe yer verilmesi, ulaşılan bulgunun sebebi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Kepenekçi ve Baydık’ın (2009) çalışmasında okul öncesi ve sosyal bilgiler öğretmenliği gibi çocuk haklarına yönelik ders alan öğretmen adaylarının, çocuk hakları tutum düzeyinin zihinsel engelliler, bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenliği gibi çocuk haklarına yönelik ders almayan öğretmen adaylarından yüksek çıkmıştır. Öğretmen adaylarının

çocuk haklarının varlığı, devlet ve aileler tarafından korunması gerektiğine yönelik olumlu tutumu, öğrencilerine haklarını öğretmesi ve farkındalıklarını artırması bağlamında olumlu kabul edilebilir. Öğretmen adaylarının cinsiyetleri ile çocuk haklarına yönelik tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına kıyasla daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ülkemizde ve dünyada hak ihlallerine uğrama oranlarına bakıldığında kadın ve çocukların üst sınırlarda yer aldığı görülmektedir. Bu durum kadınların daha eşitlikçi bir anlayışa sahip olmasını ve bu konuda daha duyarlı olmasını etkilemiş olabilir. Değirmenci (2011) tarafından yapılan çalışmanın bulguları da kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına kıyasla çocuk haklarına yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermektedir. Değirmenci (2011) ulaştığı bulguyu kadınların çocuklara yönelik koruma içgüdüleri ve sevgisiyle açıklamıştır.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu da öğretmen adaylarının sınıf düzeyleriyle çocuk haklarına yönelik tutumları arasındaki anlamlı bir ilişki bulunmadığıdır. Elde edilen bulgu çocuk hakları hususunda ülkemizde ve dünyada yapılan çalışmalara, yasal düzenlemelere ve ihlallere, dijital araçlar, internet ve medyayla tüm bireylerin aynı anda ulaşabilmesiyle açıklanabilir. Fakat ulaşılan bulgu Değirmencinin (2011) ve Aldemir'n (2014) çalışmasının bulgularıyla örtüşmemektedir. Her iki araştırmacının çalışmasında üniversite 4. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına yönelik tutumlarının 1. sınıf öğrencilerinden daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Değirmenci (2011) ve Aldemir'in (2014) çalışmalarının bulgularıyla mevcut çalışmanın bulgularının farklılığının sebebi Demirci (2011) ve Aldemir'in (2014) çalışmada kullandıkları ölçeklerinde yer alan her alt boyuttan alınan ortalama puan bağlamında bir değerlendirme yapması olabilir. Oysaki ilgili çalışmada öğrencilerin çocuk haklarına yönelik tutumları ve sınıf düzeyleri arasında ilişki saptanırken alt boyut bağlamında bir inceleme yapılmamıştır.

Öğretmen adaylarının anne eğitim durumu ve baba eğitim durumuyla çocuk haklarına yönelik tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde, anne-baba eğitim durumu ile çocuk haklarına yönelik tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Ulaşılan bulgu modern toplumda anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisinin farklılık göstermesi bağlamında değerlendirilebilir. Kadınların kendini geliştirme, toplumsal yaşamda saygınlığını ve statüsünü artırmak maksadıyla eğitim seviyesini yükseltmeye yönelik girişimleri günümüzde önemli ölçüde artmıştır. Kadın toplumun kendine biçtiği rol ve statüleri eğitim seviyesini yükselterek değiştireceğini düşünmektedir. Fakat kadın için annelik, tüm rol ve statülerin önüne geçmektedir. Bu doğrultuda kadının ilkökul mezunu ya da lisans mezunu olması çocuğa ve çocuğun sahip olduğu haklara bakış açısını etkileyebilir. Baba ise ev dışında çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak için iş yaşamında aktif rol oynamaktadır. Bu süreçte babanın çocuğuyla olan bağı anneye olan bağıyla farklılık göstermektedir. Baba eğitim durumunun çocuk haklarına yönelik bakış açısında anlamlı ilişki saptanmamasında bu durum etkili olabilir. Araştırmadan elde edilen bulgu Doğan, Torun ve Akgün (2014) çalışmasının bulgularıyla örtüşmektedir. İlgili çalışmalarda da anne ve baba eğitim durumuyla çocuk haklarına yönelik tutum arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Adayların yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ile çocuk haklarına yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgu yerleşim yerinin adayların çocuk haklarına yönelik tutumlarına etki etmediğini göstermektedir. Kitle iletişim araçları köy, ilçe, il ve büyükşehirler arasındaki mesafeyi sosyal ve kültürel boyutta önemli ölçüde kaldırmıştır. Bugün farklı yerleşim yerlerinde bulunan insanlar bir olayın, konunun tüm yönlerine aynı anda vakıf olabilmektedir. İnsanların çeşitli konularda bilinçlendirilmesi, farkındalığının artırılması beraberinde aynı fikirlere sahip olmasını etkileyebilir. Sonuç olarak; geleceğin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocukların çeşitli haklara sahip olması, bunun ulusal ve uluslararası çalışmalarla ve devlet tarafından güvence altına alınması yönünde olumlu düşünceleri, çocuklara karşı duyarlı olduğunun göstergesidir. Çocuk haklarına yönelik tutumun cinsiyet değişkeni dışında sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu ve yerleşim yerine göre

farklılık göstermemesi de bu konuya ilişkin adayların düşüncelerin çeşitli sınırlamaların ötesine geçtiği ve ortak bir noktada birleştiği yönünde yorumlanabilir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik olumlu tutumu, sosyal bilgiler öğretim programının hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, etkin vatandaş yetiştirme gayesi ekseninde de faydalı olarak kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akillıoğlu, T. (1995). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No:13, Ankara 1995.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku: çocukların hakları ve korunması*. Ankara: Pegem Akdemi.
- Aldemir, E. Y. (2014). *Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin çocuk hakları konusundaki tutumlarının belirlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aras, H., Birinci, F., & Özdemir-Uluç, F. Ö. (2001). İkinci uluslararası eğitimde çocuk hakları konferansı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 132-138.
- Bruyere, E., B. (2010). Child participation and positive youth development, *Child Welfare*, 89(5), 205-220.
- Çakmak, C., Çapar, H., Konca, M., & Korku, C. (2017). Bir halk sağlığı sorunu olarak çocuklara yönelik şiddet: gazete haberleri üzerinden bir araştırma. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(13), 85-101.
- Davis, S. M., & Schwartz, M. D. (1987). *Children's rights and the law*. Lexington. Massachusetts: Lexington Books, D. C. Heath and Company.
- Değirmenci, T. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi*. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildirileri, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 8-10 Eylül 2011: Burdur.
- Doğan, Y., Torun, F., & Akgün, İ. H. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 503-516.
- Franklin, B. (2001). *New handbook of children's rights: Comparative Policy And Practice*. London: Routledge.
- Gözütok, D. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ekinoks Yayıncılık: Ankara.
- Hammarberg, T. (1997). *A School For Children With Rights*. UNICEF.
- Karakaş, B., & Çevik C. Ö. (2016). Çocuk refahı: çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887-906.
- Karaman Kepenekci, Y. (2006). A study of university students' attitudes towards children's rights in turkey. *The International Journal of Children's Rights*, 14, 307-319.
- Karaman-Kepenekci, Y., & Baydık, B. (2009). Attitudes of the teacher candidates of mentally handicapped children about children's rights. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 42 (1), 329-350.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi (18. Baskı)*. [Research Methods]. Ankara: Nobel.
- Kop, Y. Tuncel, G. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları, *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, 6(1), 106-124.

- Littlechild, B. (2000). Children's rights to be heard in child protection processes law, policy and practice in england and wales. *Child Abuse Review*, 9, 403-415.
- Merey, Z. & Parpucu, H. (2012). Inclusion level of children rights issues in social studies textbooks(case of Turkey and USA), *International Journal Of Early Childhood Education Research*, 1 (1),1-36.
- Merey, Z.(2012). *Türkiye ve ABD'deki ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında okullarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oğuzkan, A. F. (1974). *Eğitim terimleri sözlüğü* (Vol. 393). Türk Dil Kurumu.
- Özcebe, H., & Biçer, B. K. (2013). Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 48, 86-93.
- Seyhan, G. B., & Cansever, B. A. (2017). Öğretmen adaylarının “çocuk hakları” na ilişkin algılarının materyal tasarımları ve görüşleri çerçevesinde incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 98-119.
- Shumba, A. (2003). Children's rights in schools: what do teachers know? *Child Abuse Review*, 12, 251-260.
- Svevo-Cianci, K., & Velazquez, S. C. (2010). Companion piece: convention on the rights of the child special protection measures: overview of implications and value for children in the united states. *Child Welfare*, 89(5), 139.
- Turupcu, A., & Gültekin Akduman, G. (2015). *Okul öncesi eğitim ve çocuk hakları*. Uyanık Balat, G. (Ed.) Okul öncesi eğitime giriş, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uçuş Ş. ve Ekber Şahin A (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 25-41.
- Unicef. (2017). *Unicef Annual Report 2017*. Unicef.